

Kowalski, T. (1932). Compte-rendu de l'excursion dialectologique en Dobroudja, faite du 10 septembre au 1 octobre 1937, *Bulletin International De L'Academie Polonaise Des Sciences et Lettres*, pp. 7-13.

Aykut Göksel

Sorumlu Yazar / Correspondence
Çeviren / Translator

**Türkolog Prof. Dr. Tadeusz Kowalski'nin Kısa Hayat Öyküsü
1889-1948**

Türk kültür ve bilimine büyük katkıları bulunan Polonyalı Türkolog Tadeusz Kowalski, Fransa'da Chateauroux'da, bir Lehli ailenin evladı olarak 1889 yılında doğmuştur. Daha genç yaşlarında Doğu bilimlerine duyduğu ilgiye bağlı olarak Arapça ve İbranice öğrenmiştir. 1907 yılında Viyana Üniversitesi'ne girmiştir. Eğitim hayatı boyunca alanının önde gelen âlimlerinden ders alma şansına sahip olmuş ve bu sayede derin bir ilmi gelişim göstermiştir. 1911 yılında Viyana Üniversitesi Şarkiyat Bölümünden Felsefe Doktoru unvanını almış, 1914 yılında Karakov'da Jagellon Üniversitesi'nde doçent olmuş, aynı üniversitede yeni kurulan Doğu Dilleri Filolojisi kürsüsünde çalışmalarını yürütmüş ve yine aynı üniversitede 1919'da Profesör, 1921'de ordinaryüs profesör olmuştur. 1919'dan 1948 yılına kadar bu kürsünün başkanlığı yürütmüştür. Kowalski'nin Polonya İlimler Akademisi ile olan ilişkisi, 1927'de muhabir üye olarak başlamış, kesintisiz bir şekilde akademiye farklı görevleri yerine getirerek 1939 yılında Polonya İlimler Akademisi genel sekreteri ve başkanı olarak 1948 yılına kadar da bu iki görevi beraber ifa etmiştir.

1939 yılında Karakovalı 160 ilim insanı ile beraber tutuklanmış; işkencelere maruz kaldığı bu dönemde Türk hükümeti kendisini Ankara Üniversitesi Türkoloji kürsüsünde ders vermek üzere davet ederek uğradığı bu zulümden kurtarma girişiminde bulunmuşsa da Kowalski, vatansever duruşuyla bu teklife ve yine bu dönemde Londra "School of Oriental and African Studies" başkanlığı davetine de ret cevabı vermiştir. Kowalski'nin çok sayıda eserinin¹ yanında, yazar hakkında yazılmış çok sayıda makale ve bilimsel eser de mevcuttur.² 5 Mayıs 1948 yılında, bağırsak kanserinden³ genç yaşta vefat eden Kowalski'nin yaptığı

¹ [Kowalski'nin eserleri ve hayatı hakkında en geniş çalışma, Yazarın doğumunun 60. Yılı münasebetiyle *Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1949 yılı 3-4 nolu sayısında bulunmakta olup, çalışmada yazarın eserler listesine de yer verilmektedir. Yine bu sayıda yazarın yukarıda belirtilen "Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est, 1932" adlı eserinin çevirisi de yayınlanmıştır.]

² [Abdurrahman Güzel, *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Türk Kültürü Dergisi*, 1979 yılı, 205-206 (Kasım-Aralık) sayısında, yazarın ölümünün 30. Yılı münasebetiyle kaleme alınan makaleyi çeviresinde, yazarın yaşam öyküsü ve eserlerinin bir bölümünü tanıtırken, yazar hakkında yazılmış eserlere ilişkin bir de liste vermektedir.]

³ Nuri Yüce, "Kowalski, Tadeusz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Yıl 2002, Cilt 26, ss. 228-229.]

çalışmalar incelendiğinde, Türk kültürüne olan bağlılığı ve hizmetleriyle onun bu milletin manevi bir evladı olduğu anlaşılacaktır.

1. İlimi Metodu ve Çalışma Sahası

Yazar çalışmalarını toplanmış materyalin masa başı incelemesi şeklinde değil, bizzat alan araştırmalarıyla kişi, topluluk ile yerinde görüşerek yapmayı temel bilimsel ilke olarak kabul etmiştir. Bu haliyle dönem âlimlerinden ayrılmaktadır. Arap Filolojisi ile başladığı çalışmalarını daha sonra Acem, İran ve Türk milletinin kültür, edebiyat ve dillerini içerecek şekilde genişletmiş, ancak Kowalski, ilmi çalışmalarının ana sahası olarak Türkoloji'yi tercih etmiştir. Polonya'da bir hastanede tedavi gören Türk hastalar üzerinde başladığı çalışmalarını, Azerbeycan'a kadar genişletmiş, Türkiye'yi dört kez ziyaret ederek çalışmalarını daha da derinleştirmiştir. Bu çalışmalarına Balkanlardaki Türk topluluklarını da dâhil ederek, Türk diyalektolojisini yalnız bugünkü Türkiye sınırları içinde değil, Türk kültür çevreleri ve topluluklarının oluşturduğu geniş bir coğrafi alanda ele almış ve bu coğrafyada Türk kültür ve varlığının bütünselliğini ortaya koymuştur.

Bu bağlamda, Kıpçak Lehçeleri çalışmaları, İslam Ansiklopedisine koşma, mani, türkü bilmece maddelerinin hazırlanması, Türk Halk Edebiyatı Şekillileri (1922), Kıpçak-Karaim Türk Lehçeleri İlişkisi (1927), Makedonya'dan Osmanlı Türk Halk Türküleri (1926), Osmanlı Türk Diyalektolojisinin Bazı Problemleri (1930), Kuzey Bulgaristan Türk Halk Bilmeceleri (1932) adlı eserleri sayılabilir. Kowalski'nin Türkçe'ye birkaç çalışması da çevrilmiştir. "Türk Dilinin Komşu Millet Dilleri Üzerindeki Tesiri", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Yıl Birinci Teşrin 1934, Cilt IV, Sayı 20, ss. 98-105; "Dobruca'da Türk Etnik Unsurlar", Çeviren Ferit Devellioğlu, *Türk Dili Belleten*, Yıl 1942, Sayı 13-14-15 Mayıs, ss. 161-172; "Kuzey – Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", Çeviren Ömer Faruk Akün, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Yıl 1949, Cilt III, Sayı 3-4, ss. 477-500; "Arap Edebiyatında Türklerden En Eski Bahisler", Eşref Bengi Özbilen, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl 1995, Sayı 99, ss. 181-183; *Karayim Lehçesi Sözlüğü*, Çeviren Kemal Aytaç, Ankara, 1996.

2. Çevirisi Yapılan Eser Hakkında

1932 yılında yayınlanan ve 1949 yılında Türkçe'ye çevrilerek, yazarın doğumunun 60. Yılı sebebiyle basılan, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisinin 3-4 nolu sayısında "Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est,1932" adlı eserine, çevirisini yaptığımız çalışmada atıflar yapmaktadır.

Yazarın Balkan araştırma gezileri çerçevesinde, Bulgaristan'a yaptığı geziler esnasında elde ettiği bilgilerin yayınlandığı eserlerden biri olan ve günümüze kadar Türkçe'ye çevrilmemiş bulunan, 1938 yılında *Cracovie'de*, *Academie Polonaise des Sciences et des Lettres* tarafından basılan, "Bulletin international De L'Academie Polonaise Des Sciences et Lettres" dergisinin 1-3 nolu sayılarını ihtiva eden cildinde, 7-13 sayfaları arasında yer alan "Compte-rendu de l'excursion dialectologique en Dobroudja, faite du

10 septemre au 1 octobre 1937" adlı bu eseri⁴ literatürümüze kazandırmayı, büyük ilim âlimi ve Türk kültür dostu Türkolog Prof. Dr. Tadeusz Kowalski'yi anma ve şükran duygularımızın bir ifadesi olarak görüyoruz.

Eser 10 Eylül – 1 Ekim 1937 tarihleri arasında Dobruca'da yapılan bir araştırma gezisinin sonuçlarına ilişkindir. Eserde Romanya ve Bulgaristan'daki Türk topluluklarının dilbilim inceleme ve tespitlerinin yanında, inanç yapıları, buna bağlı ziyaret ettikleri kutsal mekânlar, kültür izleri ve bu çerçevede Türk kültürünün Horasan'dan Balkanların batısına kadar bütünsel yapısının da kanıtları görülmektedir. Metne çevirenin ekleri [] parantez içinde verilmiştir.

"Dobruca'da 10 Eylül - 1 Ekim 1937 Tarihleri Arasında Yapılmış Diyalektolojik Gezi Raporu"

Romanya, Güneydoğu Avrupa'da halen Türk kökenli büyük nüfus merkezlerine sahip ülkelerden biridir. Bu nüfus merkezleri, esas olarak aşağı Tuna'nın sağ kıyısında, şu anda Silistre, Kaliagra, Köstence ve Tulcea (Durostor, Caliacra, Constanța ve Tulcea)⁵ olmak üzere 4 idari birimden (il) müteşekkil Dobruca'da (Dobroudja,) yer alır. İlk ikisi, 1913'teki Bükreş Antlaşması'na kadar Bulgaristan'ın bir parçasıydı ve şimdi Romanya'nın yeni Dobruca'sını oluşturmaktadır. Durostor (Silistre) vilayetinin güneybatı kısmı, doğası kadar, etnografyası gereği de Bulgaristan'daki Deli Orman'ın uzantısıdır. Günümüz Romanya'sında, Dobruca dışında, tek büyük Türk unsurları topluluğu sadece, Gagavuzların çok yoğun bir kitle halinde görüldüğü yer olan Besarabya'da vardır.

Tüm bu etnik adacıklar, dikkatli bir şekilde incelenmeyi tarihsel önemleri kadar - Dobruca, muhtemelen 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Avrupa'nın en eskilerinden biri olan ve bugün hala var olan, büyük bir Türk merkezi olmuştu - büyük çeşitlilikleri için de hak etmektedir. Dil, köken ve din açısından ele alırsak, Türkçe konuşan Rumen vatandaşları arasında üç ana grup ayırt edebiliriz: 1) Romanya Türkleri, 2) Tatarlar, 3) Gagavuzlar.

Deliorman Türkleri, kökenleri ve lehçeleri ile birinci önde gelen grup olarak belirirler ve bunların aralarında Kızılbaşlar ayrı bir dini grup oluşturlar. Tatarlara gelince, onları hemen ayırt etmek kolaydır: 1) Osmanlılaşmış Tatarlar, 2) Kırgızca'ya çok yakın olan Nogay lehçesini kullananlar, 3) Kırım lehçelerini kullananlar.

Bahsedilen grupların mevcut sayısal durumuna ilişkin kesin istatistiksel veriler sunmak şuan için mümkün değildir. Müslüman Dünyası Yılığının 1929 yılı son baskısında (*L'Annuaire du monde Musulman, dernière édit. de 1929*), tüm Romanya'da, 1925 durumuna göre, 178.000'i Türk dili konuşan, 250.000'den fazla Müslüman olduğunu belirtmektedir.

⁴ [Eserin araştırma gezisini gerçekleştirdiği alanlardaki son duruma ilişkin bilgiler oldukça geniş kapsamlı olarak Ahmet Taşğın, *Romanya Müslümanları: Kızılbaşlar, Babalılar, Bektaşiler İsimli Risale Üzerine*, adlı, 1. Baskısını 2016 Ruse Avangart, 2. Baskısını 2018 yıllarında Çizgi Kitabevi Yayınları tarafından basılmış, kitabında bulmak mümkündür.]

⁵ [Yer, Tekke adları eserin 100 yıla yakın bir geçmişe ait olmasından dolayı dilbilim açısından da önemi gözetilerek yapılmış çevirilerin yanına ile çalışmanın yapıldığı yöredeki o günkü seslendirilişinin transkript çevirisi de orijinal metinden alınarak parantez içinde verilmiştir. Ç.N.]

Geri kalanlar, Müslüman Çingeneler ve bizi burada ilgilendirmeyen diğer küçük gruplardır. A. P. Arbore'ye (*Din etnografia Dobrogei, Bucarest 1920*) göre, Dobruca'da 208.666 Türk ve Tatar olmalıdır. Son on ve birkaç yılda olan bir yandan doğal nüfus artışını, diğer yandan Türkiye'ye sürekli göçü hesaba katmamız gereklidir; son zamanlarda bu göç, 1937'de Romanya ile Türkiye arasında beş yıl için imzalanan ve on binden fazla Türk'ün yıllık göçünü öngören bir anlaşma şeklini almıştır. Müslümanların bulunduğu yerlerden toplanan bilgilere göre, sadece Dobruca'da bulunan Muhammedîlerin sayısı yaklaşık olarak 160.000'e ulaşmaktadır. Ağırlıklı olarak Besarabya'da toplanmış olan Gagavuzlara gelince, son yıllara ait istatistiksel veriler tamamen eksiktir. Yine de 1897 Rus nüfus sayımına göre Besarabya'daki (Bessarabie) sayılarının 55.790'a ulaştığını; bu nüfusun göç etmediğini dikkate alırsak, sayılarının tüm Romanya için 60-70.000 olarak hesaplayabiliriz.

Dobruca'daki Türk nüfusun dilsel ilişkileri hakkında çok az olumlu veriye sahibiz. Ne yukarıda adı geçen Arbore, ne de, S. Greavu - Dunăre tarafından yazılan ve Romanya Akademisi tarafından, Bükreş'te 1928 basılan, Dobruca Bibliyografyası (*la Bibliografia, Dobroge Bucarest, 1928*), bu alanda herhangi bir çalışmadan bahsetmez. Mevcut çalışmanın yazarı, Türkler ve Kuzey-Doğu Bulgaristan Türk Dili, Krakow 1933 (*Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est, Cracovie 1933*), künyeli incelemesinde -Rumen tarafının da yapmış olduğu önceki çalışmaları dikkate alarak- Deliorman'ın dilsel ilişkileri hakkında bizlere genel bir bilgi vermektedir.

I. Dumitrescu, Dobruca Yıllıkları'ndaki 1920-29 yılları arasında yayınlanan (*Analele Dobrogei (Constanța) 1920—29*) çok sayıda makalesinde, Rumen ortografik sistemine dayanan büyük bir transkripsiyonda Pervelia köyünden (bugünkü Moçneni, Köstence'nin yaklaşık 30 km güneyindedir) Tatar dilinin örneklerini verir; Bayan Saadet Is'haki, Karakov, 1935'de yayınlanan, Çora Batir, adlı eserinde (*Çora Batir, Travaux de la Commision orientaliste nr 20, Cracovie 1935*; Çora Batir, Oryantalist Komisyonun Eserleri nr 20, Krakov, 1935) Azaplar köyünden (şu anda Tatarul, Köstence'nin yaklaşık 42 km Güney Batısındadır) büyük bir düzyazı metni vermektedir. Besarabya Gagavuzlarının lehçelerini V.Moszkow tarafından toplanan geniş hacimli metinler sayesinde çok daha iyi biliyoruz (Образцы на-родной литературы тюркскихъ племень X, St. Pétersbourg 1904). Aynı şeyi, Besarabya Gagavuzlarının etnografyası için de Moszkow'un, 1900-1902 yılları arasında *Этнографическое Обзор ние [Etnografik İnceleme]*, isimli dergide yayınlanan, çok büyük bir çalışmasına dayanarak söyleyebiliriz. Öte yandan, Dobruca Gagavuzları ile ilgili bilgiler çok sınırlıdır ve bu bölgelerden herhangi bir dil materyalimiz yoktur.

Yazar, daha önce Rumeli ve Anadolu ve Avrupa'ya dağılmış olan Türk dili adacıkları dil coğrafyasında yaptığı araştırmalara, 10.10-01.10.1937 tarihleri arasında, Dobruca'ya yaptığı gezi ile devam etmiştir. Silistre'den hareketle, Tuna'nın sağ kıyısının üzerinden, Bulgar-Rumen sınırına kadar güneye doğru, Rahman- Aşıklar (Rahman-aşıklar) köyüne varan bir rota

izlendi. Böylece mevcut gezi, 1929'da kuzeydoğu Bulgaristan'da yapılan ve yazarın ters yönde, yani güneyden kuzeye giderek Razgrad'dan hareketle ve Kemanlar üzerinden, neredeyse Romanya sınırına kadar olan ve biraz daha batıda sonlanan, önceki geziyle bağlantılıdır. Silistre'ye dönüşte yazar, Deliorman'ın en doğusundaki köy olan Kurt Pınar'ı (Kurtbunar) geçerek ve Tatar kolonisiyle ilişkiye girdiği Pazarcık'a (Bazardjik, Romence Bazargic, Bulgarca Dobrič) ulaşmıştır. Bir sonraki noktadan, Karadeniz'deki Balçık'tan, yürüyerek yakındaki Tatar köylerine Mumcul, Veyis köy, (Mumçul, Veisköi) ve karma Türk-Bulgar köylerine Tartamış Teke, (Tartamuş, Teke) ve ayrıca Kavarna Gâvur Söğütçük (Kavarna et Gaurşüjütçük) Gagavuz köylerine arabayla geziler yapmıştır. Köstence'de ve Azaplar köyünde (bu şehrin 42 km güneybatısında) konaklamalı gezi son aşamayı oluşturmuştur.

Elde edilen sonuçlar şu şekilde gruplanabilir: (a) doğrudan gözlem ve araştırmalar yoluyla elde edilen bilgiler, b) toplanan diyalektolojik (Lehçe Bilimsel) ve etnografik materyaller.

Diyalektolojik gözlemler ve not edilen metinler, Dobruca'nın en batıdan, Tuna'ya kadar uzanan kısmının dilsel ilişkilerinin, yazarın yukarıda belirtilen eseri; *Bulgaristan Deliorman Kapsamında Türkler ve Kuzey-Doğu Bulgaristan'ın Türk Dili* konulu çalışmasında tanımladığı ilişkilerden ilke olarak farklı olmadığını tespit etmeyi mümkün kılmıştır. Tatar topluluklarına gelince; onlar hiç şüphesiz ve büyük ölçüde, Kırım ve Nogay bozkırlarından gelen geç göçün sonucu oluşmuşlardır. Bu gün gördüğümüz ağız/lehçe farklılıklarını ise mutlaka eski memleketlerinden getirmişlerdir. Balçık'ın (Baltchik) Tatar semti, Veyis Köy ve Mumcul köyleri örneklerinde olduğu gibi, bazı yerleşimler yüksek derecede Osmanlılaşmıştır. Pazarcık Tatarlarında da yüksek bir Osmanlı etkisi görülmektedir. Köstence'nin kuzeyindeki bazı köylerin nüfusu: Kanara, Koz Ali, Kara Murad, *Muslu*, (*Kanara, Kožali, Karamurad, Müslü*) tamamen farklı bir tablo sunmaktadır. Buralardaki nüfus Kırgızca'nın bir varyantı olan Kara Nogay (Qara Noyai) lehçesini konuşmaktadır. Aşağıdaki özellikler son derece dikkat çekicidir:

- 1) kelimelerin başında i- eklenmesi ; źau=(iayı) 'düşman'; - 'yürü' (osm. iürü-); gibi.
- 2) ilk ç- -ş olarak değişir, šol= (osm. öl) 'bozkır'; čiyar = šiyar 'o gidiyor', sefer, seyir⁶;
- 3) š =\ s, olarak değişir; aralusip 'tanışık'; pskän 'pişmiş' (osm. Piš (piş) -);
- 4) -din, -tin vb. ilgi hâlinde ve -di, -ti vb. belirtme kipinde, Kırgızca ile aynı koşullar altındadır.
- 5) Radloff'un sadece Kırgızca'da not ettiği, özellikle teknik kültür alanındaki çok sayıda karakteristik kelimeler.

Diğer köyler, özellikle yazarın iki gün kaldığı Azaplarda, Saadet İshaki'nin yukarıda bahsedilen eserinde bir örneğini verdiği gibi, Kırım Tatar lehçesini konuşulmaktadır. Halk gelenekleri ve özellikle folklor burada hala çok iyi korunmuştur; yaşlılar birçok hikaye, şarkı (šiv),

⁶ [šiyar'ın bu anlamları metindeki Fransızca ifadenin (il part) netleşmesi için çeviren tarafından eklenmiştir. Ç.N.]

bilmece (tampaşa), basit atasözleri (atarlar sözü) ve manzum atasözleri (žirli atalar sözü) bilmektedirler. Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda bize bildirdiği (*Seyahatname III 357/8*) bu Çitak ve diğerleri gibi, eski Tatar unsurlarının korunup korunmadığını ve ne ölçüde korunduğunu incelemek gerekli olacaktır.

Deliormanlı Kızılbaşların merkezi olan Akkadınlar'da birkaç gün kalmak, hala çok az bilinen bu ilginç Şii mezhebiyle ilgili bazı önemli gerçekleri tespit etmeyi mümkün kıldı. Kızılbaşların çok büyük kısmı "tarik-i nazenî"ne (tarik-i-nâznîn) (*Besim Atalay, Bektaşilik, İstanbul 1340, 4*) ve Otman Baba Kolu'na mensuptur. Bu kişi, Hicri 885/ miladi 1447/8'de ölen (*Sadettin Nüzhet, Bektaşî Şairleri, İstanbul 1930, 274 et l'article de Hasan Fehmi Otman Baba Vilâyetnamesi, Türk Yurdu, 5 vol.*) ve Bulgaristan'ın Hasköy (Haskovo) güneyinde bulunan Paşa köyün (Paşa köi) yakınında yatan (mezarı bulunan) mutasavvıf Otman Baba'dır.

Alandan toplanan bilgilere göre, Kızılbaşlar ve onlara yakın mezhepler Deliorman'ın aşağıda belirtilen yerleşim yerlerinde korunmuştur.

I. Romanya topraklarında

- 1 Tutrakan (bugün hala aktif olan bir tekke etrafında yoğunlaşan küçük Nakşi grubu).⁷
- 2 Köse Abdi (Köseabdi), (25, Bektaşî).
- 3 Yenice Köy (Ienize köi), (80 Tarik-i Nazenin).
- 4 Denizler (Denizler), (25—30 Tarik-i Nazenin).
- 5 Meşe mahalle (Meşemahalle), (Tarik-i Nazenin son yıllarda göç etmiş).
- 6 Hacıfaklar (Hazıfaklar), (Tarik-i Nazenin göç etmiş).
- 7 Mesim Mahallesi (Mesimmahallesi), (Tarik-i Nazenin 60—70).
- 8 Akkadınlar (Akkadınlar), Eski Mahalle (Tarik-i Nazenin, Eski Mahalle 65), Aşağı Mahalle (Tarik-i Nazenin 60).
- 9 Karalar (Karalar), (Tarik-i Nazenin 300).
- 10 Tabaklar (Tabaklar), (Tarik-i Nazenin? 80).
- 11 Söğütçük (Süütçük), (Tarik-i Nazenin 60, kısa bir süre önce 150).
- 12 Baltacı Yeni köy (Baltaži jeniköi). (Tarik-i Nazenin 350).
- 13 Kolebina (Golebina), (Tarik-i Nazenin 200).
- 14 Musa Bey (Musubei), (Tarik-i Nazenin 30—35).
- 15 Keçideresi (Keçideresi), (Çelebi kolu, son yıllarda göç etmiştir).

II. Bulgaristan topraklarında

- 1 Caferler (žafeler), (200, Otman Baba kolu ve çelebi kolu).
- 2 Kazcılar (Kazçılar), (70—80, Çelebi ve Otman Baba kolu).
- 3 Kemanlar (Kemanlar), (Nakşi ve Melami).
- 4 Mumcular (Mumžular), (Nakşi ve Melamî).
- 5 Adaköy (Ada köi), (Razgrad civarı, 100, Çelebi kolu).
- 6 Sinan Köy (Sinan köi) (Ruşçuk çevresinde, 200, Tarik-i Nazenin).

⁷ Parantezi içinde mürit sayı ve tabi olduğu tarikat belirtilmektedir. Sadece sayının olması, tarikat ismi belirtilmemesi durumunda, tarikat olarak Tarik-i Nazenin anlaşılmalıdır. [Yazarın bu açıklamasına bağlı olarak parantezler yeniden düzenlenmiştir. Ç.N]

Görüşmeler, Kızılbazların ziyaret için gittikleri kutsal mekânların belirlenmesini mümkün kıldı. Bunlar;

Tutrakan'da: Softa Baba (Softa Baba) ve Şahzeli tekkesi (Şahzeli tekesi).
Tutrakan (Tutrakan) ilçesinde: Denizlerli Ali Baba tekkesi (Denizlerli Ali Baba) (Otman Baba kolu).
Balçık batısındaki Teke köyünde: Batova tekkesi olarak da adlandırılan Ak Yazılı Baba tekkesi (Ak Jazîlî Baba tekkesi), (*Evliya Çelebi, Seyahatname III 349*).
Pazarcık'ın (Bazardjik) kuzeydoğusundaki Musa Bey köyü civarındaki Kanaat Baba (Kanaat Baba) tekkesi.

Bulgaristan topraklarında

Demir Baba tekkesi (Demir Baba tekesi) (Otman Baba kolu) (*Fr. Babinger, Das Bektaschi-Kloster Demir Baba in MSOS, II. Abt., XXXIV 1931*);
Masla Paşa (Mazhar Paşa) tekkesi olarak da bilinen Hüseyin Baba tekkesi;
Musa Baba (Musa Baba) tekkesi, Şumen'in kuzeydoğusunda Kozluca Köyü'ndedir.
Küçük Musa Baba (Küçük Musa Baba) tekkesi, Işıklar (İşıklar) yakınında;
Rıza Efendinin tekkesi (Rıza Efendinin), Rusçuk civarında;
Gelberi Sultan (Gelberi Sultan) tekkesi, Şumen yakınlarındaki Köşkler (Köşkler) vadisinde;
Hasan Paşa (Hasan Paşa) Tekkesi, Şumen yakınlarındaki Köşkler vadisinde (bu son yıllarda yıkılmıştır); ve son olarak Osman Pazar (Osman Pazar) civarındaki Parladi Benami Baba (Parladi Benami) türbesi.

Gezi, gözlem ve araştırma yoluyla elde edilen bilgilere ek olarak, belirli miktarda bilimsel malzeme de ortaya çıkarmıştır: etnografya ve folklor ile ilgili fonetik olarak not edilmiş metinler, Türk ve Tatar köylerinin teknik kültürü ile ilişki kelime listeleri ve bunları gösteren fotoğraflar.

Yazar, gezisi boyunca Rumen makamlarının, özellikle de Basın Departmanının nazik yardımlarından yararlanmış ve bu durum, yazarın işini son derece kolaylaştırmıştır.

Kaynaklar / References

- Analele Dobrogei (Constanța) 1920-29.*
Arbore, A. P. (1920). *Din Etnografia Dobrogei.*
Babinger, Fr. (1931). *Das Bektaschi-Kloster Demir Baba, MSOS, II. Abt., XXXIV.*
Çora, B. (1935). *Travaux de la Commission Orientaliste nr 20, Cracovie.*
Evliya Çelebi, *Seyahatname, III.*
Greavu & Dunăre. (1928). *S. La Bibliografia, Dobroge Bucarest.*
Hasan Fehmi. *Otman Baba Vilâyetnamesi, Türk Yurdu, 5 Vol.*
Kowalski, T. (1995). *Arap Edebiyatında Türklerden En Eski Bahisler, Eşref Bengi Özbilen, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 99, ss. 181-183.*
Kowalski, T. (1942). *Dobruca'da Türk Etnik Unsurlar, Çeviren Ferit Devellioğlu, Türk Dili Belleten, Sayı 13-14-15 Mayıs, ss. 161-172.*
Kowalski, T. (1949). *Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili, Çeviren Ömer Faruk Akün, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt III, Sayı 3-4, ss. 477-500. (Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est, Cracovie 1933).*

- Kowalski, T. (1933). Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est.
- Kowalski, T. (1934). Türk Dilinin Komşu Millet Dilleri Üzerindeki Tesiri, *Ülkü, Halkevleri Mecmuası*, Yıl Birinci Teşrin, Cilt IV. Sayı 20, ss. 98-105.
- Kowalski, T. (1996). Karayim Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç.
- Kowalski, T. (1932). Compte-rendu de l'excursion dialectologique en Dobroudja, faite du 10 septembre au 1 octobre 1937, *Bulletin International De L'Academie Polonaise Des Sciences et Lettre*, pp. 7-13.
- L'Annuaire du monde Musulman, dernière édit. de*, 1929.
- Yüce, N. (2002). Kowalski, Tadeusz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 26, ss. 228-229.
- Ergun, S. N. (1930). *Bektaşî Şairleri*.
- Taşğın, A. (2018). *Romanya Müslümanları: Kızılbaşlar, Baballılar, Bektaşiler İsimli Risale Üzerine*, 2. Baskı, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Zajaczkowski, W. (1979). Prof. Dr. Tedeusz Kowalski (Öl. 1948) -Ölümünün Otuzuncu Yıldönümü Münâsebetiyle-, Çeviren Abdurrahman Güzel, *Türk Kültürü Dergisi*, Cilt XVIII, Sayı 205-206, ss. 26-34.
- Наречия бессарабских гагаузов : Тексты собраны и пер. В. Мошковым Образцы народной литературы тюркскихъ племень X, St. Pétersbourg 1904. [Moshkov, V. (ed.) (1904) *Obraztsy narodnoy literatury tyurkskikh plemen*, izdannye V. Radlovym. Ch. X. *Narechiya bessarabskikh gagauzov* [Samples of folk literature of Turkic tribes issued W. Radloff. Part 10. *Dialects of Bessarabian Gagauz*]. Translated by V. Moshkov. St. Petersburg.]
- Мошков, В. А. Гагаузы Бендерского уезда. Этнографическое обозрение. № 1. 1900. [Moshkov, V.A. *Gagauz Bendery mahallesi*. Etnografik inceleme. 1900. 1 numara.]
- Мошков, В. А. Гагаузы Бендерского уезда. V. Свадьба. С. 98-160. Этнографическое обозрение. 1901. № 1. [Moshkov, V. A. *Gagauz Bendery bölgesi*. Düşün. s.98-160. Etnografik inceleme. 1901. 1 numara.]
- Мошкова, В. А. Гагаузы Бендерскаго уезда. Этнографическое обозрение. 1901, № 2. [Moshkova, V. A. *Gagauz Bendery mahallesi*. Etnografik inceleme. 1901. No.2.]
- Мошков, В. А. Гагаузы Бендерского уезда. Этнографическое обозрение. № 4. 1901 [Moshkov V.A. *Gagauz Bendery mahallesi*. Etnografik inceleme. 1901. 4 numara.]
- Мошков, В. А. Гагаузы Бендерского уезда. Этнографические очерки и материалы. Гл. XI-XIII. С. 4-66. Этнографическое обозрение. 1902. № 3. [Moshkov V. A. *Gagauz Bendery bölgesi*. Etnografik makaleler ve materyaller. Etnografik inceleme. 1902. 3 numara. Ch. XI-XIII. 4-66.]
- Мошков, В. А. Гагаузы Бендерского уезда. Гл. XIV-XXIV. С. 1-92. Этнографическое обозрение. 1902. № 4. [Moshkov V. A. *Gagauz Bendery bölgesi*. Etnografik inceleme. 1902. 4 numara. Ch. XIV-XXIV. 1-92.]